

Insekter från Ammarnästrakten i Lycksele lappmark

ROGER B. PETTERSSON, SVEN HELLQVIST & FOLKE GABRIELSSON

Sammanfattning

Här redovisas 198 arter av insekter insamlade vid Ammarnäs under sommaren 2006, varav 112 arter är skalbaggar, 36 steklar och 50 flugor. Håvning och handplock av insekter gjordes vid Ammarnäs under tiden 30 juni till 2 juli, och två Malaisefällor samt 15 trädfönsterfällor samlade insekter under tiden 2 juli till 10 augusti i Brudslöjan vid Vallnäs mellan Sorsele och Ammarnäs. Tre arter från Brudslöjan var nya provinsfynd för Lycksele lappmark: solitärgetingen *Euodynerus quadrifasciatus* och rovsteklarna *Crossocerus megacephalus* och *Rhopalum clavipes*. Två arter är rödlistade som missgynnade: tretandad svampborrare (*Cis quadridens*) och svart ögonknäppare (*Denticollis borealis*). Eftersök av lapsk blåsbagge (*Ebaeus lapplandicus*) misslyckades denna gång vid Brudslöjan.

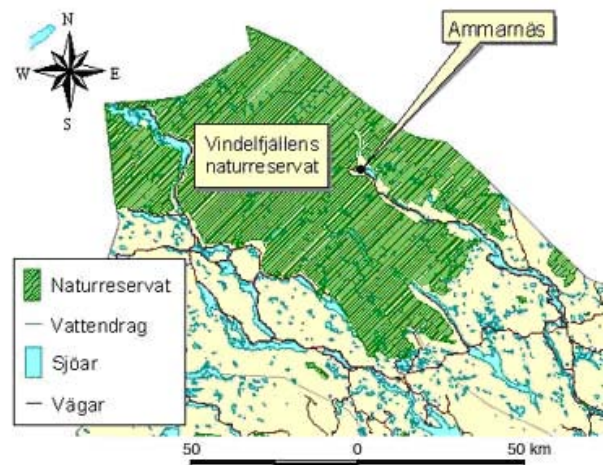
Bakgrund

Norrlands Entomologiska Förening genomförde sitt årliga inventeringsläger vid Ammarnäs i månadskiftet juni/juli 2006. Länsstyrelsen i Västerbotten initierade inventeringslägret, och bidrog med både insamlingstillstånd i Vindelfjällens naturreservat, logi i Vindelfjällens forskningsstation och ekonomiskt stöd för resekostnader. Ammarnäs är så långt västerut som man kan komma med väg utefter Vindelälven, cirka 350 km utefter älvdalarna från Umeå (Fig. 1). Ett avstånd som

inte hindrade att femton personer från Norrlands Entomologiska Förening samlades för att samsas med fågelforskare och andra personer på forskningsstationen i Ammarnäs. Lägret präglades av strålände väderlek och aktiva deltagare. Sol och värme gjorde att blombesökande insekter främst fångades på morgon och kväll, mitt på dagen var det så varmt att både entomologer och insekter fick värmeslag. Stationens badbrygga var då flitigt besökt förutom av de vattenhåvande deltagare som rotade upp så mycket dy som möjligt vid bryggan.

Ammarnästrakten

Under morgon och kväll besöktes många olika exkursionsmål i och runt Ammarnäs. Ammarnäsdeltat besöktes inte så mycket för att samla insekter, men utgjorde en inspiration på avstånd (Fig. 2). Oftast var det platser nära bilväg som blev de mest

Figur 1. Ammarnäs och Vindelfjällens naturreservat i Västerbottens län.

besökta lokalerna under inventeringslägret. Så har det också varit tidigare när Vindelälvens övre lopp mellan Sorsele och Ammarnäs har besökts av entomologer. Ammarnästrakten har under en lång tid varit ett besöksmål för sydsvenska entomologer, inte minst inom familjen Gaunitz, där Carl Bertil (C.B.), Daniel, Rickard, Sven (den äldre), och Vilhelm Gaunitz samlade insekter utefter Vindelälvens dalgång mellan Sorsele och Ammarnäs under början av 1900-talet. De fann många intressanta arter av insekter, varav en del har försvunnit från Sverige, som grön kulhalsbock (*Acmaeops smaragdula*), eller är utgångna från Västerbottens län som exempelvis tolv tandad barkborre (*Ips sexdentatus*).

Dessutom hittade ”bröderna Gaunitz” skalbaggsarter i Sorseletrakten som inte har återfunnits i länet på mer än 70 år, exempelvis zetterlöpare (*Trachypachus zetterstedtii*) och grön ängsbladbagge (*Chrysolina graminis*). Familjen Gaunitz har blivit en levande legend för dagens entomologer, med fantastiska artlistor och berättelser av främst Carl Bertil Gaunitz (Gaunitz 1927, 1928a, 1928b, 1930, 1932, Gaunitz & Gaunitz 1930). Deras insekter finns bevarade på zoologiska museet i Lund, där det finns många nålade västerbottningar. Med förhoppning om att återfinna någon av ”Gaunitz-baggarna” så samlade vi insekter vid bl a Ammarnäs forskningsstation, ett renhägn innan Dautajaure och Mieskat, en björkskog vid

Figur 2. Ammarnäsdeltat från utsiktsplassen på potatisbacken. Foto: R. Pettersson.

vägen till Dautajaure, i Dautajaure (Mieskat), på Druootjåhkka fjällhed, vid Storholmselet och Tjulträsket, samt på stränderna av Vindelåforsen (Fig. 3). Entomologerna rörde sig som en solfjäder i olika riktningar, där forskningsstationen i Ammarnäs var navet för mat och samkväm. På återresan utefter Vindelälven så stannade också många för att samla insekter på rastplatser som Guordisbäcken söder om Ammarnäs. Utefter denna väg finns också Brudslöjan, som blev den sista exkursionslokalen under inventeringslägret i Ammarnästrakten 2006.

Brudslöjan

Förutom en dokumentation av insekter vid Ammarnäs så invigdes föreningens två Malaisefällor tillsammans med femton trädfönsterfällor vid Brudslöjan nära Vallnäs mellan Ammarnäs och Sorsele.

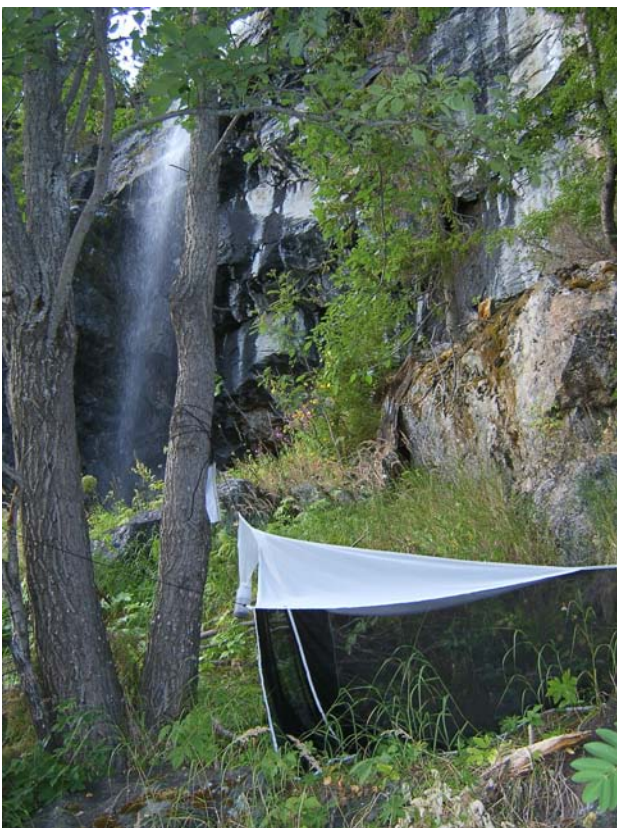
Figur 3. Vindelåforsen i de norra delarna av Ammarnäs samhälle. Foto: R. Pettersson.

Syftet var att med fällor försöka återfinna lapsk blåsbagge (*Ebaeus lapplandicus*) som Daniel Gaunitz hittade på sydflygget över Brudslöjefallet i juli 1931 (Evers 1993). Fällorna samlade insekter under tiden 2 juli till 10 augusti 2006, och placerades ut vid Brudslöjefallet (RN 1551670/7301900, 470 m.ö.h.) inom Vindelfjällens naturreservat samt på ett hygge strax utanför reservatet (RN 1551590/7301640, 380 m.ö.h.). Vid fallet placerades en Malaisefälla och fem trädfönsterfällor (Fig. 4), och på hygget en Malaisefälla och 10 trädfönsterfällor. Samtliga trädfönsterfällor sattes upp på högstubbar av död björk, då lapsk blåsbagge är känd från bl a björkhögstubbar. Fångstresultatet av fällorna blev ett tämligen stort insektsmaterial från en liten del av Vindelfjällens naturreservat. Fällfångsten sorterades på ett medlemsmöte i föreningen under hösten 2006, där tyvärr inga blåsbaggar hittades.

Nu var det kanske inte så konstigt att inga blåsbaggar hittades i fällorna, då Daniel Gaunitz hittade lapsk blåsbagge på sydflygget över vattenfallet. Den mer än 50 meter höga bergväggen utgör en nästan omänsklig barriär, där vi stod och beundrade Brudslöjefallet och förundrades oss över hur Daniel Gaunitz tog sig upp ovanför vattenfallet för att samla denna skalbagge i juli 1931. Utan tvekan så var Daniel Gaunitz en spänstig pionjär bland de västerbottniska entomologerna, en man som är svår att följa i fotspåren. En del av svaret kom också per e-post från Sven Gaunitz (den yngre) under hösten 2006. ”Hur gick det? Sist jag var där såg det upptrampat ut - fyndort för turister snarare än små baggar. Det där var pappas stora

stipendieresa hem till Sorsele, och enda gången därefter som han själv var i närheten av "lokalen" var 1945, när familjen åkte från Ammarnäs och bussen fick punktering någonstans i närheten - en av tre punkteringar på den resan. Men vi fick ju hålla oss vid landsvägen. Han tyckte att det var snopet att se Gibbmokken och de norra sydbergen däruppifrån landsvägen - själv hade han bara rest sjövägen tidigare. Hjärtlika hälsningar Sven Gz - från fjärran Ystad korresponderande medlem" (Gaunitz 2006).

Sydflygget tycks vara en plats som man oftast inte når, men en bergskant som man kan se på håll. Brudslöjefallet under Sydflygget är en fantastiskt dramatisk och vacker miljö, och vi hoppades att blåsbaggen eller några andra trevliga insekter

Figur 4. Malaisefälla vid Brudslöjefallet under sommaren 2006. Foto: R. Pettersson.

skulle dyka upp i våra fällor även om vi inte tog oss upp ovanför fallet.

Resultatet blev en artlista där merparten av arterna hittades med fällorna vid Brudslöjan, inklusive två rödlistade skalbaggsarter som fångades med trädfönsterfällor på hygget strax utanför reservatsgränsen (Fig. 5). Fällorna på hyggets björkhögstubbar gav två individ av tretandad svampborrare (*Cis quadridens*) och en hona av svart ögonknäppare (*Denticollis borealis*), två skalbaggsarter som är rödlistade som missgynnade i Sverige (Gärdenfors 2005).

Fällorna vid Brudslöjan gav också rikligt med vedlevande rovsteklar, förvånansvärt mycket med tanke att lokalen ligger så nära fjällen. Av flera arter fångades åtskilliga individer. Roliga arter var bl a *Crossocerus megacephalus* (3 ex., ny för Ly Lpm), *C. barbipes* (15 ex.) och *Spilomena curruca* (2 ex.). Ny för LyLpm var även solitärgetingen *Euodynerus quadrifasciatus* (1 ex.).

Ett mindre kalhygge (här ca 5 hektar stort) utgör ofta en artrik miljö när omgivningarna är naturskog. Ökad instrålning (mer sol och värme) samt frigjord näring (inkl. död ved) gör att det blir en hotspot för värmeälskande insekter. Samtidigt är den omgivande naturskogen ofta viktig för många insekter, och förmodligen kan de två rödlistade arterna även återfinnas inom reservatet. Brudslöjan är en del av Vindelfjällens naturreservat som har en brant stigning strax innanför reservatsgränsen. En praktisk anledning till att det bara utplacerades fem trädfönsterfällor i reservatet och dubbelt så många (10) trädfönsterfällor på hygget. Ett faktum som också bör ha bidragit till att så många

fler arter, inklusive de rödlistade, hittades på kalhygget utanför reservatet.

Några andra givande lokaler

Längs vägen mot Tjulträsket påträffades individrika kolonier av rovstekeln *Crabro lapponicus* i vägsränningar i fjällbjörkskogen. Arten har, som namnet antyder, en nordlig utbredning. Längs Norrlandskusten är den sällsynt och där främst funnen i enstaka individer i jordbruksmark. Det var intressant att notera att även rovsteklarna *Alysson ratzeburgi* och *Trypoxylon medium* förekom i denna fjällmiljö.

I liftgatan på Näsberget blommade rikligt med örter och här fanns också rikligt med blomflugor. Intressanta arter var bl.a. *Blera fallax*, *Criorrhina asilica*, *Cheilosia pubera*, *Platycheirus parmatus* och *Syrphus sexmaculatus*.

Blomflugor samlades i Ammarnäs även i en beteshage på sydsidan av Tjulån. Roliga arter här var bl a *Eristalis anthophorina*, *Parasyrphus nigritarsis* och *Melanostoma dubium*.

Artlista

Insekter insamlade i Ammarnästrakten under inventeringslägret 2006. Nomenklatur enligt Gärdenfors m fl (2003) och Silfverberg (2004).

Symboler: * rödlistad som missgynnad (Gärdenfors 2005), # provinsfynd för Lycksele lappmark.

Lokaler: 1 - Brudslöjan reservat, 2 - Brudslöjan hygge, 3 - Ammarnäs forskningsstation, 4 - renhägn innan Dautajaure och Mieskat, 5 - björkskog vid vägen till Dautajaure, 6 - Dautajaure (Mieskat), 7 - Druootjähkka fjällhed, 8 - Vindelälven, Storholmselet och Tjulträsket, 9 - Vindelå-

forsen, 10 - Guordisbäcken. 11 – Näsberget, 12 – Tjulträskvägen, 13 – Ammarnäs, beteshage S Tjulån.

Insamlingsmetod: H - handplock, M - Malaisefälla, T – trädfönsterfälla.

COLEOPTERA - SKALBAGGAR

Haliplidae - vattentrampare

Haliplus fulvus 6 H

Dytiscidae - dykare

Agabus arcticus 3 H

Agabus bipustulatus 6 H

Agabus confinis 6 H

Agabus guttatus 6 H

Agabus lapponicus 3,6 H

Agabus serricornis 3,6 H

Colymbetes dolabratus 6 H

Hydroporus brevis 6 H

Hydroporus fuscipennis 6 H

Hydroporus geniculatus 6 H

Hydroporus melanarius 6 H

Figur 5. Trädfönsterfälla på björkhögstubbe på hygget strax utanför reservatsgränsen vid Brudslöjan. På bilden syns också det informationsblad som häftades upp vid varje fälla. Foto: R. Pettersson.

Hydroporus memnonius 6 H*Hydroporus palustris* 3,6 H*Ilybius fuliginosus* 3,6 H*Ilybius picipes* 6 H*Ilybius vittiger* 6 H*Oreodytes alpinus* 6 H*Oreodytes sanmarkii* 6 H*Platambus maculatus* 3 H*Rhantus suturellus* 6 H**Carabidae - jordlöpare***Amara alpina* 7 H*Amara torrida* 4 H*Bembidion bipunctatum* 8,9 H*Bembidion bruxellense* 9 H*Bembidion hyperboreaorum* 9 H*Bembidion obliquum* 8 H*Calathus micropterus* 2,4 HT*Clivina fossor* 4 H*Cymindis vaporariorum* 7 H*Elaphrus riparius* 4,9 H*Synuchus vivalis* 5 H**Leiodidae - mycelbaggar***Anisotoma axillaris* 2 T*Sciodrepoides watsoni* 2 M**Staphylinidae - kortvingar***Anthophagus alpinus* 1,2,9 HMT*Anthophagus omalinus* 1,2 MT*Atheta* sp.*Bibloporus minutus* 2 T*Eudectes giraudi* 1 T*Euplectes karsteni* 2 T*Eusphalerum minutum* 9 H*Eusphalerum sorbicola* 9 H*Lordithon lunulatus* 1,2 MT*Lordithon speciosus* 1,2 T*Lordithon trimaculatus* 1 T*Olisthaerus megacephalus* 2 M*Omalium rivulare* 1 M*Philonthus politus* 10 H*Phloeostiba lapponica* 1 T*Scaphisoma agaricinum* 2 T*Tachinus elongatus* 2 MT*Tachinus pallipes* 10 H*Tachyporus pulchellus* 2 M**Scarabaeidae - bladhorningar***Aegalia sabuleti* 9 H*Aphodius piceus* 9 H*Trichius fasciatus* 2 T**Buprestidae - praktbaggar***Anthaxia quadripunctata* 2 T**Elateridae - knäppare***Ampedus nigrinus* 2 T*Ampedus tristis* 2 T**Denticollis borealis* 2 T*Denticollis linearis* 1,5 HM*Harminius undulatus* 2 M*Hypnoidus rivularius* 4 H*Liotrichus affinis* 2 T*Selatosomus aeneus* 1 T*Sericus brunneus* 2 T**Cantharidae - flugbaggar***Absidia schoenherri* 1,2,9 HMT*Cantharis quadripunctata* 1 T*Malthinus biguttatus* 1 M*Malthodes brevicollis* 2 M*Malthodes flavoguttatus* 2 M*Malthodes fuscus* 2 M*Rhagonycha atra* 1,2 MT*Rhagonycha limbata* 2 T**Dermestidae - ängrar***Anthrenus museorum* 1 T**Melyridae - borstbaggar***Dasytes niger* 1,2 T**Nitidulidae - glansbaggar***Epurea silacea* 2 T**Monotomidae - gråbaggar***Rhizophagus dispar* 1 T**Cryptophagidae - fuktbaggar***Cryptophagus lapponicus* 1 T**Erotylidae - trädsvampbaggar***Triplax aenea* 2 T*Triplax scutellaris* 1,2 T**Cerylonidae - gångbaggar***Cerylon deplanatum* 1 T*Cerylon ferrugineum* 2 T*Cerylon histeroides* 2 MT**Latridiidae - mögelbaggar***Corticaria longicollis* 1,2 MT*Corticaria orbicollis* 1,2 T*Enicmus rugosus* 1,2 T*Latridius hirtus* 2 M**Ciidae - svampbarrare***Cis boleti* 2 T**Cis quadridens* 2 T**Tetratomidae - lövsvampbaggar***Tetratoma ancora* 2 T

Melandryidae - brunbaggar*Orchesia micans* 1,2 T**Mordellidae - tornbaggar***Curtimorda maculosa* 2 T**Oedemeridae - blombaggar***Oedemera virescens* 9,10 H**Salpingidae - trädbasbaggar***Salpingus ruficollis* 1,2 T**Scraptiidae - ristbaggar***Anaspis arctica* 1,2 MT*Anaspis bohemica* 2 T*Anaspis frontalis* 2 M**Cerambycidae - långhorningar***Anoplodera virens* 2 T*Brachyta interrogationis* 5,9,10 H*Callidium violaceum* 2 M*Judolia sexmaculata* 2 M*Molorchus minor* 2 MT*Rhagium inquisitor* 1 T*Rhagium mordax* 2,4 HMT*Tetropium castaneum* 1 M**Chrysomelidae - bladbaggar***Gonioctena arctica* 3,9 H*Gonioctena pallida* 1,3,9 HM*Phratora vitellinae* 9 H**Curculionidae - vivlar***Dryocoetes autographus* 2 T*Otiorhynchus nodosus* 4 H*Pissodes glyllenhalii* 1 M*Polydrusus ruficornis* 1,2 MT**HYMENOPTERA - STEKLAR****Evaniidae - hungersreklar***Brachygaster minuta* 1 M**Chrysididae - guldsteklar***Chrysis ignita s.l.* 2 T**Pompilidae - vägsteklar***Dipogon bifasciatus* 2 T**Vespidae - getingar***Dolichovespula norvegica* 2 T*Dolichovespula norvegicoides* 2 T*Dolichovespula saxonica* 11 H*Vespula austriaca* 2 M*Vespula rufa* 2 T*Vespula vulgaris* 2 T*Ancistrocerus trifasciatus* 2 T# *Euodynerus quadrifasciatus* 2 T*Symmorphus allobrugus* 2 M,T**Crabronidae - rovsteklar***Alysson ratzeburgi* 12 H*Crabro lapponicus* 12 H*Crossocerus barbipes* 1,2 M,T*Crossocerus leucostomus* 2 T# *Crossocerus megacephalus* 2 T*Crossocerus ovalis* 11, 12 H*Ectemnius borealis* 2 T*Ectemnius continuus* 2 T*Ectemnius ruficornis* 1,2 T*Passaloecus borealis s.l.* 2 T*Passaloecus monilicornis* 2 T*Pemphredon lugubris* 1,2 M,T*Pemphredon montana* 2 T# *Rhopalum clavipes* 1,2 M,T*Spilomena curruca* 1 M*Trypoxylon medium* 12 H**Apidae - bin***Hylaeus annulatus* 2 T*Andrena lapponica* 12 H*Nomada panzeri* 12 H*Bombus cingulatus* 2 T*Bombus jonellus* 1,2 T*Bombus pascuorum* 1,2 T*Bombus pratorum* 1 T*Bombus wurfleni* 1 T**DIPTERA - TVÅVINGAR****Xylophagidae - vedflugor***Xylophagus compeditus* 2 M**Rhagionidae - snäppflugor***Rhagio maculatus* 1 M,T*Rhagio scolopaceus* 1, 2 M,T**Acroceridae - kulflugor***Acrocera orbicula* 2 T**Asilidae - rovflugor***Rhadiurgus variabilis* 11 H**Syrphidae - blomflugor***Baccha elongata* 2 M*Blera fallax* 11 H*Chamaesyrrhus scaevoides* 1 M*Cheilosia gigantea* 11,12,13 H*Cheilosia longula* 2,10,11 MH*Cheilosia pagana* 13 H*Cheilosia pubera* 11 H*Cheilosia rufimana* 13 H*Cheilosia sootryeni* 11,12 H*Chrysotoxum arcuatum* 11 H

Criorhina asilica 11 H
Dasysyrphus friuliensis 11 H
Dasysyrphus tricinctus 11 H
Dasysyrphus venustus 11 H
Eristalis anthophorina 13 H
Eristalis interrupta 11,12 H
Eristalis rupium 11 H
Eupeodes lapponicus 13 H
Eupeodes nitens 1,11 HM
Helophilus affinis 11 H
Helophilus pendulus 11 H
Heringia pubescens 11 H
Heringia vitripennis 11 H
Melanostoma dubium 12,13 H
Melanostoma scalare 2,11 M
Meliscaeva cinctella 2 M
Parasyrphus macularis 2 M
Parasyrphus nigratarsis 13 H
Parasyrphus tarsatus 11,12 H
Pipiza quadrimaculata 10,11 H
Platycheirus albimanus 11 H
Platycheirus amplus 11,13 H
Platycheirus manicatus 13 H
Platycheirus nielsenii 11 H
Platycheirus parmatus 11 H
Platycheirus peltatus 11,12,13 H
Platycheirus scambus 13 H
Platycheirus scutatus 11 H
Rhingia borealis 11 H
Rhingia campestris 11 H
Sphaerophoria interrupta 11,12 H
Syrphus ribesii 11 H
Syrphus sexmaculatus 11 H
Syrphus torvus 2 T
Xylota tarda 1 T

Citerad litteratur

- Evers, A.M.J. 1993:** Eine neue Ebaeus-art aus Lappland. *Ent. Bl.* 89: 157-159. [Beskrivning av *Ebaeus lapplandicus* n.sp. baserat på 33 ex. insamlade av D. Gaunitz vid Brudslöjan 1931]
Gaunitz, C.B. 1927: Bidrag till kännedomen om cerambycidernas förekomst inom Sorsele socken av Lycksele lappmark. *Ent. Tidskr.* 48: 177-179. [Acmaeops smaragdula på raningsmarker vid Sorsele]

Gaunitz, C.B. 1928a: Coleoptera från Sorsele socken av Lycksele lappmark. *Ent. Tidskr.* 49: 84-92. [*Acmaeops septentrionis*, *Cryptocephalus distinguendus*, *Chrysolina graminis*, *Denticollis borealis*, *Evodinus borealis*, *Lacon conspersa*, *Melanophila acuminata*, *Stephanopachys substriatus*, *Upis ceramboides*]

Gaunitz, C.B. 1928b: Cerambycider från Sorsele socken. *Ent. Tidskr.* 49: 248- 250. [*Evodinus borealis*, Sorsele by 1926, Järnforsen 1928, Ammarnäs 1928]

Gaunitz, C.B. 1930: Elaterider från Sorsele socken. (Tillägg). *Ent. Tidskr.* 51: 75-78. [*Denticollis borealis*, *Lacon conspersa*]

Gaunitz, C.B. 1932: Carabider från Sorsele socken. *Ent. Tidskr.* 53: 39-55. [*Trachypachus zetterstedtii* 1929, Fjosokken, sjö i Juktån en mil väster Jiltjaur, leg. Kronojägare G. Ågren]

Gaunitz, C.B. & Gaunitz, D. 1930: Chrysomelider från Sorsele socken. *Ent. Tidskr.* 51: 259-262. [*Cryptocephalus distinguendus*, *Chrysolina graminis*, Kvarnbränna 1910, leg. V.Gaunitz]

Gaunitz, S. 2006: Blåsbaggas? E-post till förf. i oktober 2006.

Gärdenfors, U. (red.). 2005: Rödlistade arter i Sverige 2005. *ArtDatabanken, SLU, Uppsala.*

Gärdenfors, U., Hall, R., Hallingbäck, T., Hansson, H.G. & Hedström, L. 2003: Djur, svampar och växter i Sverige 2003. Förteckning över antal arter per familj. *ArtDatabanken Rapport nr. 5.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Silfverberg, H. 2004: Enumeratio nova Coleopterorum Fennoscandiae, Daniae et Baltiae. *Sahlbergia* 9: 1-111.

Författarnas adresser:

roger.pettersson@szoek.slu.se
 Sven Hellqvist shellq@telia.com
 Folke Gabrielsson, Villav. 1, 914 41 Rundvik

English title: Insects from the Ammarnäs area in Swedish Lapland.